



Olja VIŠKOVIĆ

Uloga i iskustva žena Labinštine u Narodnooslobodilačkoj borbi

Uloga i iskustva žena Labinštine u Narodnooslobodilačkoj borbi

Olja Višković

Narodni muzej Labin pri POU Labin
Ul. 1. Maja 6, 52220 Labin

UDK: 94(497.571Labin)“1941/1945“
355.01-055.2(497.571Labin)“1941/1945“

Pregledni rad / Review article

Primljeno / Received: 13. 10. 2025.

Prihvaćeno / Accepted: 26. 11. 2025.

Tijekom Drugog svjetskog rata žene Labina i Labinštine odigrale su značajnu ulogu te bile važan dio borbi i otpora protiv fašizma. Brojne labinske žene sudjelovale su u partizanskom pokretu, isprva kao medicinske sestre, kurirke i podrška borcima, ali i kao osobe zadužene za prikupljanje i dijeljenje informacija, distribuciju propagande i obavljanje ekonomskih i administrativnih zadataka koji su omogućili održavanje partizanskog otpora. Njihovo djelovanje ostavilo je trag u povijesti otpora na ovom području, od samostalnih uključivanja do organiziranih aktivnosti u okrilju organizacije AFŽ.

Ovim radom nastojat će se dati pogled u sudjelovanja i aktivnosti žena prikazan iz perspektive samih sudionica. Izvori za pisanje rada su izjave žena Labinštine, aktivnih učesnica ratnih zbivanja, koje su djelatnici Narodnog muzeja Labin prikupljali godinama nakon završetka rata.

Ključne riječi: Drugi svjetski rat, Labin, žene, Narodnooslobodilačka borba, „usmena povijest“



Uvod

Narodni muzej Labin, zavičajni i lokalni muzej grada Labina i Labinštine, u svojoj Zbirci arhivskog gradiva baštini velik broj zabilježenih iskaza sudionika i sudionica Narodnooslobodilačkog pokreta i Narodnooslobodilačke borbe s područja cijele Labinštine¹. Komisija za historiju Općinskog odbora SSRN Labin već je u listopadu i studenom 1958. godine počela s prikupljanjem memorijalne građe u selima Labinštine, a obrađene su tadašnje općine Labin, Raša, Nedeščina, Sveti Martin, Kršan, Šumber i Sveti Lovreč. Većina iskaza prikupljena je nešto kasnije, krajem sedamdesetih i početkom osamdesetih godina te su snimane na magnetnim trakama uz pretipkane zapise. Prikupljali su se podaci o antifašističkom pokretu između dva rata i o Narodnooslobodilačkom pokretu, prema predlošku tadašnjeg Muzeja narodne revolucije Istre u Puli. Prikupljeni podaci i materijal dostavljeni su Komisiji za historiju CK SKH. Od stotinjak sudionika, otprilike četvrtinu čine žene. Intervjui s nekim od sudionica objavljavani su u lokalnim novinama *Labinska komuna*, najčešće u izdanjima oko 8. marta ili sličnih obljetnica.

U intervjuu u novinama *Labinska komuna* povodom obilježavanja tridesete obljetnice osnivanja Narodnog muzeja Labin prvi ravnatelj labinskog muzeja profesor Drago Heim ispričao je da je odluka o prikupljanju dokumentacije vezane uz međuratno razdoblje i razdoblje Drugog svjetskog rata donesena ubrzo nakon osnivanja muzeja 1960. godine te su neke od izjava zabilježene već u šezdesetim godinama. Budući je velik dio dokumentacije o Labinštini tijekom pedesetih godina prenijet u arhive, odlučeno je da se podaci i informacije sakupe iz razgovora s pojedincima, sudionicima Labinske republike iz 1921. godine, Španjolskog građanskog rata i Narodnooslobodilačke borbe. Istaknuo je da su tijekom tog projekta djelatnici Narodnog muzeja Labin posjetili brojne borbe i od njih dobili dragocjena saznanja te prikupili dokumente. Takva praksa sakupljanja svjedočenja i iskustava sudionika povijesnih događaja nastavljena je i nakon odlaska profesora Heima iz Narodnog muzeja Labin.²

Razvoj organizacije Antifašističkog fronta žena na Labinštini

Tijekom 1941. godine, u vrijeme izbijanja ustanka u Hrvatskoj na Labinštini je postojao više spontan nego organiziran antifašistički pokret, a uključivao je i žene i mlade. Već godinu kasnije, 1942. godine, stvaraju se punktovi za vezu, a žene sve češće sudjeluju u spremanju hrane, odjeće i prenošenju informacija i obavijesti, primjerice o lokacijama i terminima održavanja sastanaka partizana.

¹ Danas pojam Labinština podrazumijeva područje bivše općine Labin, odnosno današnjeg grada Labina i općina Raša, Sveta Nedelja, Kršan i Pićan, a u razdoblju NOB-e kotar Labin, odnosno općine Labin, Sveta Nedelja, Sveta Katarina, Sveti Lovreč, Raša, Šumber, Sveti Martin i kotar Čepić, odnosno Sušnjeвица, Krbune, Plomin.

² Loredana RUŽIĆ – BREZAC, „Povijest otrgnuta zaboravu“, *Labinska komuna*, Labin, 17. 04. 1990., 5.



Općina Raša (52) 64/11-1402

Općina selo	Odbor Opć.	članice	domaćice	Intelektual.	Odbor Seoski	članice	domaćice	Radne Grupe	Žene. Obahvaćene
Općina Raša	1	13	13	—					
Pod Labin					1	159	130	25	159
Koturi					1	58	58	17	58
Vines					2	196	196	46	196
Marciliani					1	63	63	34	63
S. Bortol					1	66	66	22	66
Letajac					1	89	89	53	89
Raša									
Krapan									

Sl. 2. Tablica stanja organizacija AFŽ-a Kotarskog odbora Labin i općine Raša.
Izvor: Narodni muzej Labin, Zbirka arhivskog gradiva

Prva konferencija AFŽ-a za kotar Labin održana je 11. svibnja 1944. godine u blizini sela Marići kod Labina na kojoj je prisustvovalo šesto osoba, a od toga 350 žena. Na konferenciji su žene izabrale svoje predstavnice/delegatkinje za Oblasnu konferenciju i potvrdile osnivanje svojeg Kotarskog odbora AFŽ-a koji je osnovan krajem 1943. kraj sela Cere. Na konferenciji prvi put nastupila je kazališna družina „Otokar Keršovani“ Okružnog propodjela Pazin. Kotarska konferencija AFŽ-a za kotar Čepić održana je početkom svibnja 1944. godine u selu Zankovci. Ove Kotarske konferencije AFŽ-a održane na Labinštini u svibnju 1944. dovele su do pojačane aktivnosti žena i omasovljivanja njihovih organizacija, a o tome je početkom lipnja 1944. godine pisao i sekretar Oblasnog komiteta KPH za Istru u svojem izvještaju Centralnom komitetu KPH. U svojem dopisu o radu AFŽ-a na Labinštini naglašava da se broj članica povećava, ali da žene i dalje ne sudjeluju kao ravnopravni članovi Narodnooslobodilačkih odbora nego uglavnom obavljaju tehničke poslove.

Nakon Prve Oblasne konferencije AFŽ-a za Istru, održane 23. i 24. srpnja 1944. godine kod sela Raspor na Krasu, na kojoj je sudjelovalo 1500 žena, uključujući predstavnice kotara Labin i Čepić, omasovile su se ženske organizacije na Labinštini.⁶ Početkom rujna 1944. godine kotar Labin u Kotarskom odboru AFŽ-a imao je četrnaest članica, sedam općinskih odbora s 83 članice, 68 seoskih odbora s ukupno 3318 članica, a povećao se i broj žena

⁶ Dina ZLATIĆ, „Prva oblasna konferencija AFŽ-a za Istru“, *Buzetski zbornik*, 1 (1976.): 19.



u Narodnooslobodilačkim odborima te je u studenom 1944. godine postojalo 93 seoska odbora, a početkom 1945. godine 3700 žena bilo je uključeno u organizacije AFŽ-a.⁷ Postavljeni su temeljni zadaci: opći zadatak organizacija AFŽ-a bio je okupljanje i aktiviranje žena u Narodnooslobodilačkoj fronti i ravnopravno uključivanje u izvršavanju narodne vlasti te sudjelovanju u izgradnji narodne vlasti. Krajem 1944. godine petina odbornika, odnosno članova Narodnooslobodilačkih odbora činile su žene (odlaskom muškaraca u Narodnooslobodilačku vojsku žene su preuzele veći dio dužnosti), a za ovaj kraj uključivanje tolikog broja žena u javni politički život bila je revolucija budući se i dalje prvenstveno radilo o seoskim ženama.⁸

Iskazi sudionica Narodnooslobodilačke borbe na Labinštini

Iz zabilježenih iskaza članica Narodnooslobodilačke borbe s područja Labinštine koje su pohranjene u Narodnom muzeju Labin možemo ustanoviti zajedničke poveznice, počevši s razlozima i načinom na koji su se priključile suborcima, do aktivnosti, obveza i zadataka koje su obavljale kao sudionice NOB-e.

Osnovni zadaci sudionica bili su sakupljanje hrane i odjeće koju su predavale Narodnooslobodilačkim odborima za potrebe vojske i ranjenika, prenošenje hrane po Istri i do Gorskog kotara (često nailazeći na zasjede, kao primjerice u travnju 1945. godine kada je šezdeset žena iz kotara Labin na putu prema Gorskome kotaru, prelazeći preko ceste i pruge Rijeka – Trst bilo napadnuto iz zasjede), šivanje i pranje odjeće, zajedno s omladinom formiranje seoskih straža koje su dežurale po selima, obavještavanje o kretanju neprijateljskih vojnika, sakrivanje i njegovanje ranjenika, ali i rušenje pruga i mostova, prekopavanje cesta, prenošenje pošte i letaka, održavanje skupova i mitinga na kojima su izražavale proteste, nezadovoljstvo, mržnju prema fašizmu i rodoljubnu svijest.⁹ U izvještaju o radu AFŽ-a kotara Labin navedeno je da su tijekom 1944. godine žene spremile 428 191 kuhanih obroka, isplele 40 942 pari čarapa i drugih predmeta, prepilile 1802 telefonskih stupova, srušile 35 metara mostova, prekopale 8292 metara ceste te je 193 žena sudjelovalo u prenošenju pošte, podijelile su 181 674 komada letaka i liječile 553 ranjenika.¹⁰

Na području kotara Labin nalazile su se partizanske bolnice Cerovica, Cere, Marići i partizanska bolnica u šumi Ubas, a u kotaru Čepić bolnica je

7 Višnja BASTA, „AFŽ na Labinštini“, u *Radnički pokret i NOB općine Labin*, ur. Petar STRČIĆ, Rijeka: Skupština općine Labin i Centar za historiju radničkog pokreta i NOR-a Istre, Hrvatskog primorja i Gorskog kotara, 1980., 270.

8 Vinko ANTIĆ, „Općina Labin u NOB-u 1943.-1945.“, u *Radnički pokret i NOB općine Labin*, ur. Petar STRČIĆ, Rijeka: Skupština općine Labin i Centar za historiju radničkog pokreta i NOR-a Istre, Hrvatskog primorja i Gorskog kotara, 1980.: 175-206.

9 NARODNI MUZEJ LABIN, *Zbirka arhivskog gradiva (Dokumentacija Narodnog muzeja Labin)*, Iskazi sudionica Narodnooslobodilačke borbe; Josip MILICEVIĆ, „Istranke u borbenim prilikama“, *Etnološka tribina: Godišnjak Hrvatskog etnološkog društva*, Vol. 11-12 No. 4-5 (1983.): 61–62.

10 Višnja BASTA, „AFŽ na Labinštini“, u *Radnički pokret i NOB općine Labin*, ur. Petar STRČIĆ, Rijeka: Skupština općine Labin i Centar za historiju radničkog pokreta i NOR-a Istre, Hrvatskog primorja i Gorskog kotara, 1980., 279.





bila smještena u Katunu-Kožljak. U održavanju bolnica veliku ulogu odigrale su žene, sakupljale su hranu i odjeću za ranjenike, ali i prenosile ranjenike na druge lokacije kad su bili u opasnosti. Od proljeća 1944. godine kao važan zadatak žene su preuzele obrađivanje zemlje, sjetvu, obrezivanje vinove loze i druge aktivnosti te su organizirale radne grupe, odnosno čete koje su pomagale obiteljima čiji su svi muški članovi bili u vojsci (u lipnju 1944. godine u kotaru Labin bilo je 34 radnih grupa s 512 članica).



Sl. 3. Partizanska bolnica na Ubasu.
Izvor: Narodni muzej Labin, Fototeka

Zbog nedovoljnog poznavanja hrvatskog jezika među ženama, osnivali su se tečajevi učenja hrvatskog jezika i skupovi za učenje i čitanje štampe (naročito popularni bili su listovi „Istranka“ i „La donna istriana“), za koje su žene pokazivale interes. Održana su tri tečaja za osposobljavanje učitelja i učiteljica za rad u školama, a većina polaznica bile su žene (kotar Labin do studenog 1944. godine imao je 16 škola).



Sl. 4. Učiteljice i učenici škole u selu Marići 1944. godine.
Izvor: Narodni muzej Labin, Fototeka





Olja VIŠKOVIĆ

Uloga i iskustva žena Labinštine u Narodnooslobodilačkoj borbi

Porast organizacija AFŽ-a, broja članica i njihovih aktivnosti doveo je od većeg broja žena koje su pristupile jedinicama Narodnooslobodilačke vojske te ih je krajem 1944. godine u kotaru Labin bilo oko četrdeset. Primjerice, u lipnju 1944. godine borci 1. brigade „Vladimir Gortan“ napali su neprijateljske garnizone u Pićnu, Gračišću, Svetoj Nedelji i Šumberu, a tada su, spasavajući ranjenike, poginule dvije odbornice AFŽ-a Zita Vlačić Verbanac i Pjerina Verbanac, po kojoj danas ime nosi labinski dječji vrtić. Potrebno je spomenuti i Liču Faraguna, poginulu sudionicu NOB-e čije ime nosi labinska osnovna škola.

Već 1944. godine dan 8. ožujak obilježavao se u selima kotara Labin i Čepić raznim akcijama i mitinzima, a 1945. godine ispisivane su parole, ljepljene petokrake, dijeljeni letci po naseljima i neprijateljskim uporištima i paljeni krijesovi.



Sl. 5. Žene Raše pleću vijence za slavlouke na raškom trgu nakon oslobođenja 1945. godine. Izvor: Narodni muzej Labin, Fototeka

Povodom dana oslobođenja žene Labinštine bile su aktivne u šivanju zastava i ispisivanju parola na zidovima kuća i po cestama te su dočekale jedinice 4. armije Jugoslavenske armije koje su se iskrcale na istočnoj obali Istre. Nakon oslobođenja aktivnosti žena su se nastavile, ali u smjeru obnove kraja. Formirane su radne grupe, od kojih je jedna, primjerice, radila na obnovi tvornice cementa u Koromačnu, a druga na okopavanju Čepić polja. Nakon Kotarske konferencije AFŽ-a u svibnju 1945. godine postavljeni su



ciljevi organizacija AFŽ-a, a to su rad na obnovi, politički rad i učvršćivanje suradnje Hrvata i Talijana.¹¹

Zaključak

Tijekom Drugog svjetskog rata žene Labina i Labinštine odigrale su značajnu ulogu te bile važan dio borbi i otpora protiv fašizma. Brojne labinske žene sudjelovale su u partizanskom pokretu, s brojnim zadacima i u brojnim aktivnostima. Zahvaljujući intervjuima i zabilježenim iskazima sudionica NOB-e na području Labinštine koje su pohranjene u Narodnom muzeju Labin možemo rekonstruirati dio njihove svakodnevnice u ovom burnom razdoblju povijesti. Većina žena se u pokret uključila nakon kapitulacije Italije 1943. godine te su se priključile na poticaj supruga, oca ili brata koji je već bio uključen u NOB-u. Njihovi doprinosi bili su raznoliki, od sakupljanja i spremanja hrane i odjeće za partizane, prebacivanja hrane pješice ili kolima, šivanja odjeće, nabavljanja lijekova, držanja straža, sakrivanja oružja, osiguravanja tajnih bunkera u njihovim kućama za sakrivanje ranjenika i partizana, ustupanja kuća za održavanje sastanaka partizana, formiranje skojevskih grupa i privremeni boravak škola za djecu iz okolice (pojedine su pohađale učiteljski tečaj), do obavljanja zadataka kurira, odnosno nošenja pošte i informacija o prisustvu i broju njemačkih vojnika, pomaganja u partizanskim bolnicama, prekopavanja cesta, rušenja mostova, pisanja parola po zidovima, raspačavanja letaka, rada u tajnim štamparijama te sudjelovanja u razoružanju karabinjera i vojarni. Mnoge su bile pretučene, uhićivane, zatvarane u zatvorima u Labinu, Raši i Puli, a pojedine otpremene u logore u Njemačkoj. Njihovo djelovanje ostavilo je trag u povijesti otpora na ovom području, od samostalnih uključivanja do organiziranih aktivnosti u okrilju organizacije AFŽ.

Usmena povijest odnosno ovakav način prikupljanja osobnih sjećanja kao povijesne dokumentacije, zasnovane na ljudskom iskustvu, najbolji je izvor podataka o tome što je neki događaj značio ljudima – suvremenicima, kako su ga oni proživjeli i kako je utjecao na njih te su njihova sjećanja, u nedostatku drugih pisanih izvora, možda i jedini izvor podataka za neka pitanja, naročito u istraživanju povijesti pojedinaca. Naravno, usmena povijest ima i svojih nedostataka, kao nepouzdanost sjećanja nakon protoka vremena, netočnost podataka, subjektivnost u iskazima i prikazivanju događaja te prilagođavanje iskaza općem mišljenju.

11 NARODNI MUZEJ LABIN, *Zbirka arhivskog gradiva (Dokumentacija Narodnog muzeja Labin)*, Iskazi sudionica Narodnooslobodilačke borbe; Sara ŽERIC, „Istranke u borbi protiv fašizma“, *Vox Feminae*. <https://voxfeminae.net/pravednost/istranke-u-borbi-protiv-fasizma/> (pristupljeno: 17. rujan 2025.)



Bibliografija

Literatura:

Vinko ANTIĆ, „Općina Labin u NOB-u 1943.-1945.“, u: *Radnički pokret i NOB općine Labin*, ur. Petar Strčić, Rijeka: Skupština općine Labin i Centar za historiju radničkog pokreta i NOR-a Istre, Hrvatskog primorja i Gorskog kotara, 1980.: 175-206

Višnja BASTA, „AFŽ na Labinštini“, u: *Radnički pokret i NOB općine Labin*, ur. Petar Strčić, Rijeka: Skupština općine Labin i Centar za historiju radničkog pokreta i NOR-a Istre, Hrvatskog primorja i Gorskog kotara, 1980.: 263– 289

Herman BURŠIĆ, „Labinština u NOB-u 1941.-1943.“, u: *Radnički pokret i NOB općine Labin*, ur. Petar Strčić, Rijeka: Skupština općine Labin i Centar za historiju radničkog pokreta i NOR-a Istre, Hrvatskog primorja i Gorskog kotara, 1980.: 137-173

Nikola CRNKOVIĆ, „Neki problemi Narodnooslobodilačkog pokreta u Istri 1941. – 1943.“, *Časopis za suvremenu povijest*, Vol. 3 No. 2-3 (1971.): 37– 52

Marija KOPITAR-CETINA, „Počeci AFŽ-a u Istri“, *Buzetski zbornik*, 7-8 (1984.)

Josip MILIĆEVIĆ, „Istranke u borbenim prilikama“, *Etnološka tribina: Godišnjak Hrvatskog etnološkog društva*, Vol. 11-12 No. 4-5 (1983.): 55– 64

Dina ZLATIC, „Prva oblasna konferencija AFŽ-a za Istru“, *Buzetski zbornik*, 1 (1976.)

Izvori:

NARODNI MUZEJ LABIN (dalje: NML), *Zbirka arhivskog gradiva (Dokumentacija Narodnog muzeja Labin)*, Iskazi sudionica Narodnooslobodilačke borbe

Novine:

Loredana RUŽIĆ-BREZAC, „Povijest otrgnuta zaboravu“, *Labinska komuna*, god. XV, br. 275, Labin, 17. 04. 1990., str. 5.

Internet:

Sara ŽERIC, „Istranke u borbi protiv fašizma“, *Vox Feminae*. <https://voxfeminae.net/pravednost/istranke-u-borbi-protiv-fasizma/> (pristupljeno: 17. rujan 2025.)





Summary

THE ROLE AND EXPERIENCES OF WOMEN FROM THE LABIN REGION IN THE NATIONAL LIBERATION STRUGGLE

Olja VIŠKOVIĆ

During the Second World War, the women of Labin and the wider Labin region assumed a significant role, constituting an essential component of the struggle and resistance against fascism. Numerous women from Labin participated in the partisan movement, initially in capacities such as nurses, couriers, and providers of logistical support to the fighters, but also as individuals entrusted with the collection and dissemination of information, the distribution of propaganda, and the execution of economic and administrative tasks indispensable to the maintenance of the partisan resistance. Through interviews and preserved testimonies of female participants in the wartime events of the Labin area, housed in the National Museum of Labin, it is possible to reconstruct aspects of their everyday lives during this turbulent historical period and to gain insight into women's participation and activities as narrated from their own perspectives. Their contribution left a lasting imprint on the history of resistance in this region, ranging from individual initiatives to organized engagements within the framework of the Women's Antifascist Front.

Keywords: Second World War, Labin, women, People's Liberation Movement, „oral history“